

JUSTIITS- JA DIGIMINISTEERIUM

Riigikohus
Kadri.Nomm@riigikohus.ee

Teie 18.03.2026
Meie 15.04.2026

nr 5-26-6/5
nr 10-3/2098

Seisukoht kohtuasjas nr 5-26-6

I Asjaolud

Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuasja aluseks on Tartu Ringkonnakohtu määrused kohtuasjades 1-17-7897 ja 1-15-5159. Neis kohtuasjus pöördusid erinevad KarS § 184 järgi süüdi tunnistatud inimesed maakohtu poole ja palusid oma nime avalikustatud süüdimõistvas kohtuotsuses asendada tähemärkidega. Avaldajad märkisid, et nende karistus on kustunud, kuid süüdimõistvate kohtuotsuste jätkuv avalikustamine nende nime ja isikukoodiga kahjustab põhjendamatult nende ja nende pereliikmete mainet ja sotsiaalset toimetulekut.

Mõlemas kohtuasjas tegi Tartu Ringkonnakohus määruse, millega otsustas tunnistada KarRS § 28 ls 2 põhiseadusega vastuolus olevaks ja jätta selle kohaldamata osas, mille kohaselt tuleb avalikustatud kohtulahendis jätta isiku nimi asendamata, kui ta on tunnistatud süüdi KarS § 184 järgi. Ringkonnakohus märkis esmalt, et KarRS § 28 ls 2 on vastuolus Euroopa Liidu õigusega. Veel leidis ringkonnakohus, et ehkki sätte eesmärk – ennetada eriti ohtlikke kuritegusid ja nende kordumist ning teavitada üldsust selliseid tegusid toime pannud inimeste ohtlikkusest – on legitiimne, pole KarRS § 28 lauses 2 sätestatu mõõdukas, kuna ei võimalda kohtul isegi kaaluda avalikke huve võrreldes kohtulahendi avalikustamisest tuleneva põhiõiguste riivega. Seetõttu jättis ringkonnakohus mõlemas kohtuasjas KarRS § 28 ls 2 kohaldamata kui põhiseadusvastase ning edastas oma määrused Riigikohtule põhiseaduslikkuse järelevalve algatamiseks. Riigikohus otsustas KarRS § 28 põhiseaduspärasuse küsimust arutada kohtuasjas 5-26-6 ning küsis sellega seoses Vabariigi Valitsuse ja Justiits- ja Digiministri arvamust hiljemalt 15.04.2026. Vabariigi Valitsus tegi Justiits- ja Digiministriumile ülesandeks tagada Vabariigi Valitsuse esindamine selles kohtuasjas.

II Seisukoht ja põhjendused

KarRS § 28 sätestab järgmiselt:

Pärast isiku karistusandmete kustutamist registrist asendatakse avalikustatud kohtulahendites või muudes registrisse kandmise aluseks olnud ametnike avalikustatud otsustes isiku nimi initsiaalide või tähemärgiga. Isiku nime ei asendata, kui isik on süüdi mõistetud karistusseadustiku §-s 89–93, 95–114 või 118¹, § 133 lõikes 2, § 134 lõikes 2, §-s 135, 141 või 142, § 143 lõikes 2, § 143¹ lõike 2 punktis 1, §-s 143², §-s 145–146, 175–179, 184, 185, 187, 231–238, 255, 256, 268, 394, 403–405, 414, 415 või 418 sätestatud süüteo toimepanemise eest.

Tartu Ringkonnakohtu määruses on õigesti leitud, et KarRS § 28 ls 2 on kõnesolevates kohtuasjades asjassepuutuv säte, kuna see ühemõtteliselt ja igasuguste eranditeta välistab avalikustatud kohtulahendites isiku nime asendamise tähemärkidega, kui isik on süüdi tunnistatud mõne nimetatud karistusnormi järgi. Asjassepuutuv on säte, mis on kohtuasja lahendamisel otsustava tähtsusega ehk mille põhiseadusele mittevastavuse ja kehtetuse korral peaks kohus otsustama asja teisiti kui

põhiseadusele vastavuse korral (vt nt RKÜKo nr 3-22-246/31, p 23). Ringkonnakohus, olles KarRS § 28 kohaldamata jätnud, leidiski mh tulenevalt EL õigusest, et määruskaebused tuleb rahuldada ja avaldajate nimed kohtulahenditest eemaldada. Riigikohus on märkinud, et vastuolu EL õigusega ei muuda sätet asjassepuutumatuks põhiseaduslikkuse järelevalve algatamisel (RKÜKo nr 5-19-29/38, p-d 43, 47 ja 49), ehkki kohtuasja sai lahendada EL otsekohalduvaid norme rakendades.

Süüdimõistetud isikute nimede avalikustamine avaldatud kohtulahendites aitab tagada kohtupidamise avalikkust ning kaitsta teiste isikute põhiõiguseid (nt õigus riigi ja seaduse kaitsele, õigus elu ja tervise kaitsele, õigus omandi puutumatusel, õigus saada teavet) läbi selle, et avalikkusele antakse teada kurjategijatest ja nende tegudest. Selline teave parandab läbipaistvust ühiskondlikes suhetes ja võimaldab inimestel teha informeeritumaid valikuid näiteks töölesoojiate või potentsiaalsete lepingupartnerite hulgast. Need on legitiimsed eesmärgid ja kohtulahendite avaldamine isikute nimedega on nende eesmärkide saavutamiseks nii sobiv kui ka vajalik – vaid karistusregistri väljavõte ei annaks siin piisavat teavet inimesest lähtuva riski kohta ja võiks hoopiski mingites olukordades osutada karistusregistrist intensiivsemaks riiveks. Sama paragrahvi alusel karistatakse näiteks nii seda, kes on narkootilist ainet müünud 500 inimesele, kui seda, kes tabati 11 doosi kanepiga, mis tal oli hangitud oma tarbeks.

Selle kohtuasja raskuspunkt on meetme mõõdukus. KarRS § 28 nimetatud raskeid kuritegusid toime pannud inimeste ohtlikkust väites lähtutakse eeldusest, et olles korra seesuguse kuriteo toime pannud, võivad nad seda uuesti teha ja seetõttu on põhjendatud selliste inimeste eemal hoidmine sealt, kus nad võiksid muidu uusi kuritegusid toime panna.

Teaduskirjanduses on märgitud, et karistusregister on hea indikaator reeglite rikkumise kalduvuse kohta ning selliseid andmeid kasutatakse põhjendatult praktilistes otsustusprotsessides nii kriminaalõigussüsteemis kui ka väljaspool seda (nt tööle värbamisel). Kriminaalkaristus on aga ajast sõltuv riskitegur. Viimase kümnendi jooksul on teadlased uurinud kuritegevusest loobumist, kasutades jääkriski statistilisi mudeleid. Need uuringud näitavad, et pärast ligikaudu 10 aastat ilma õigusrikkumisteta (alaealiste puhul 5 aastat) elu ei erine enamiku karistatud isikute risk märkimisväärselt üldpopulatsiooni omast. Sarnaseid ajaga seotud mõjusid on täheldatud mh ka seksuaalkurjategijate puhul.¹ Lisaks on kriminoloogias hästi tuntud ka teine seaduspärasus: inimese vananedes tema kuritegelik aktiivsus väheneb – ning seegi on jälgitav üle kõikide kuriteoliikide.²

Sellest teadmisest lähtub ka karistusregistri üldine loogika: isiku varasem kuritegu annab aja möödudes aina vähem teavet isiku praeguse käitumise kohta ja seetõttu karistus mingil hetkel arhiveeritakse. Üldreeglina asendatakse samas ka süüdimõistvas kohtulahendis süüdimõistetu nimi tähemärkidega. Niisugune skeem on empiirilise teadmisega kooskõlas: aja möödudes muutub avalik huvi kohtulahendites inimeste nimede avalikustamise vastu ebaolulisemaks, kuna need lahendid ei võimalda enam inimese ohtlikkust adekvaatselt hinnata. Järelikult, mida kauem aega on möödunud kohtulahendi tegemisest, seda vähem aitab selle lahendi avalikustamine koos inimese nimega täita seda legitiimset eesmärki, mille saavutamiseks üksikisiku põhiõigusi lahendit avalikustades riivatakse. Selgesti on korduvkurjategijate puhul süüdimõistmise ennustusjõud suurem, kuid nendegi puhul kehtivad samad kriminoloogilised seaduspärasused, st mida rohkem on aega möödunud viimasest süüdimõistmisest, seda väiksem on inimesest lähtuv retsidiivsusrisk mh seetõttu, et inimese vananedes kuritegevusrisk väheneb. Kriminoloogiauringutest ei nähtu, et nt konkreetselt narkokuritegude puhul korduvrikkumise risk aja möödumisel või toimepanija vananedes ei väheneks.

KarRS § 28 ls 2 neid seaduspärasusi aga arvesse ei võta ega võimalda arvestada ka konkreetselt isikust ja tema elukäigust tulenevaid asjaolusid. Võib muidugi väita, et pika aja möödumist süüdimõistmisest võtavad arvesse inimesed, kes kohtuotsustest teiste inimeste kohta loevad, ning omistavad kaua aega tagasi toime pandud kuriteole ka vähem kaalu nt inimese usaldusväärsuse või laenukõlblikkuse hindamisel. Empiirilised uurimused on aga järjekindlalt näidanud vastupidist: avalikkus hindab riski tegelikust suuremaks ning vahe tegeliku ja tajutud riski vahel on vanemate

¹ R. Karl Hanson, *Long-Term Recidivism Studies Show That Desistance Is the Norm*, 43 Crime & Just. Behav. 1340 (2018), <https://onstandardofjustice.org/wp-content/uploads/2020/12/Hanson-2018-CJB-Desistance.pdf>

² Vt nt Ineke Pruin & Frieder Dünkel, *Better in Europe? European Responses to Young Adult Offending* (Univ. of Greifswald 2015) lk 14, https://t2a.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/T2A_Better-in-Europe_Report-online.pdf

süüdimõistmiste puhul suurem.³ Teisisõnu – avalikkus ei võta arvesse retsidiivsusrisi vähenemist, vaid näeb inimest ja tema kuritegevusrisi ajas muutumatuna. See omakorda tähendab, et süüdimõistva kohtuotsuse avalikustamisest tulenev riive süüdimõistetu põhiõigustele on suures plaanis kogu aeg sama intensiivne, ehkki legitiimne põhjus inimese põhiõiguste jätkuvaks riivamiseks aastatega kaotab oma kaalu märgatavalt. See on iseäranis ebaõiglane nende suhtes, kes panid mõne KarRS § 28 lauses 2 nimetatud kuriteo toime noore täiskasvanuna, hiljem on aga mitukümmend aastat seaduskuulekat elu elanud. Kunagine süüdimõistmine ei oma sellise inimese käitumise prognoosimisel või tema ohtlikkuse hindamisel mingit tähendust, ent mõjutab tema elu negatiivselt ka veel 30 aastat hiljem.

Kuritegevuse vähendamise seisukohast võib selline jätkuv avalik häbimärgistamine paradoksaalselt kaasa tuua hoopis vastupidise efekti. Inimesed, kelle kohta internetiotsing toob esile süüdimõistva otsuse, ei saa tööd, ei saa pangast laenu ega mõistlikel tingimustel elamispiinda, ja seega ka veel pikka aega pärast karistuse ära kandmist tehakse neile täisväärtuslikeks ühiskonnaliikmeteks olemisel ja seaduskuulekalt elamisel riigi poolt takistusi.⁴ Seejuures ei näe seadus ette võimalust ka erandjuhtumitel taotleda kohtuotsusest isikuandmete eemaldamist isegi sellisel juhul, kui karistus on ammu kustunud ja inimene rohkem õigusrikkumisi ei ole toime pannud. See võib muidu kuritegevusest loobunud inimese taas tõugata seadust rikkuma.

III Kokkuvõte

Kokkuvõttes leiame mh teadusuuringutele tuginedes, et olukorras, kus süüdimõistev otsus tehti küllalt hiljuti, on avalikkuse teavitamine kuritegudest ja kurjategijatest avalikkuse kaitseks ja kuritegude ärahoidmiseks kohane. Pikema aja möödudes, kui inimese retsidiivsusrisk on madal ja läheneb üldpopulatsiooni kuritegevusrisi tasemele, toob kohtuotsuse süüdimõistetu nimega avalikustamine küll süüdimõistetule jätkuvalt kaasa kahjulikke mõjusid, kuid seda uute kuritegude ärahoidmise vajadusega enam samavõrd õigustada ei saa.

Kuna kohtuotsustes süüdimõistetu nime avalikustamine on jätkuvalt kõrge intensiivsusega põhiõiguste riive, ent seda õigustav risk ja avalik huvi ajaga järjest kahanevad, muudab kohtu diskretsiooni puudumine KarRS § 28 ls 2 sätestatu ebaproportsionaalselt riivavaks ning seega ka põhiseadusega vastuolus olevaks.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Liisa-Ly Pakosta
justiits- ja digiminister

Lisa:

³ Vt nt Sarah Kuehn & Joachim Vosgerau, *Public Overestimation of Recidivism Rates*, 51 *Crim. Just. & Behav.* _ (2025) või Masaru Takahashi, *Public Perception of Recidivism Risk Among Released Correctional Inmates in Japan*, 10 *Int'l J. Offender Therapy & Comp. Criminology* ____ (2025), <https://doi.org/10.1177/0306624X251348606>.

⁴ Mõningaid selliseid juhtumeid kirjeldati ka Riigikogu õiguskomisjoni istungil 17.03.2026 (viide protokollile: <https://www.riigikogu.ee/download/7d1c07d0-3c37-4ee7-b8d2-d5da44712612>), kus KarRS § 28 temaatikat arutati.

Andreas Kangur
Andreas.Kangur@justdigi.ee